

## A Networkshop '99 számítástechnikai konferencia tartalomszolgáltatási szekciójának előadásaiából

Az 1999. évi, immár nyolcadik országos Networkshop-konferenciát március 30. és április 1. között, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán tartották, rendezői a Nemzeti Információs Infrastruktúra-fejlesztési Program (NIIF), a Hungarnet Egyesület és a Magyar Internet Társaság voltak.

A konferencia témakörei:

1. Új hálózati technológiák és fejlesztések, hazai Internet2
2. Új intézményi rendszerek, hálózati szolgáltatások
3. Újdonságok a tartalomszolgáltatásban
4. Közösségi információs rendszerek
5. Internet az oktatásban
6. Alkalmazásfejlesztési technológiák
7. Hálózatbiztonság

A konferenciát a vendéglátó főiskola főigazgatója, Balogh Árpád nyitotta meg, a plenáris ülésen Bakonyi Péter, a NIIF operatív bizottság elnöke arról beszélt, merre tart az Internet, merre tart a NIIF, majd a konferencia védnökin-tézményeinek képviselői köszöntötték a résztvevőket.

Ezután három napon át tartó szekcióülések következtek.

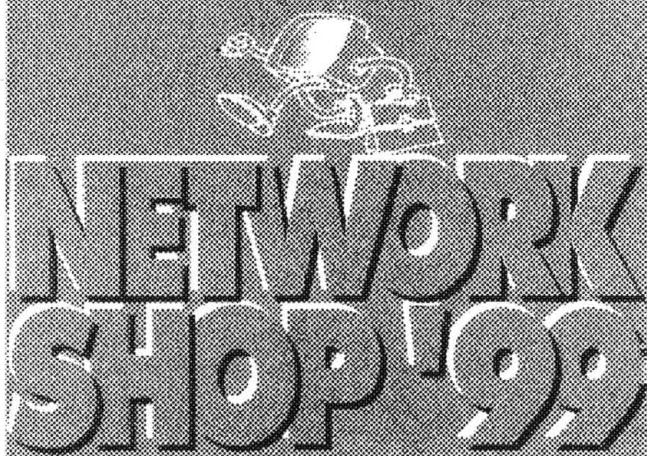
A konferenciaprogramra összesen 130 előadás-javaslat érkezett. A rendezők szakmánk képviselőinek előadásait a *tartalomszolgáltatási* szekciókba sorolták.

A szekcióra bejelentett és elfogadott előadások: Bakonyi Géza: Szakértői rendszer Web felületen; Breinich Gábor: A levéltári nyilvántartások számítógépesítése; Dósa Imre: Ingyen több hasznot haj? Szoftverhasználati engedélyek jogi, gazdasági aspektusai nonprofit intézményekben; Fazekas Emőke – Goda Gábor: Könyvkereső – könyvinformációs rendszer az Interneten; Glanz János – Tornóci László: Új szolgáltatás a Pro Patientén: Merck Manual Home edition; Herdon Miklós: Egyetemi szaktanácsadási információs rendszer; Koltay Klára – Balázs László: Lelőhely-szolgáltatás osztott katalogizálási háttérrel; Koltay Tibor: Digitális könyvtárak: eredmények és kétélyek; Magos György: Digitális Irodalmi Akadémia; Márkus Béla: Földügyi információs szolgáltatások; Pjeczka Etelka: Iparjogvédelmi hatósági eljárásokról mindenkinek; Rajczy Miklós – T. Bíró Katalin: Archeometriai adatbázisok a hálózaton; Sajó Andrea (MATÁV Rt.): Elektronikus folyóiratok az Interneten; Skaliczki Judit – Tóth Elek: Közgyűjtémenyi együttműködés-könyvtári szerep. Az Európa Tanács ajánlásai és a hazai gyakorlat; Suhajda Attila: A kulturális szféra informatikai fejlesztéseinek sajá-

I. ORSZÁGOS KONFERENCIA

NYÍREGYHÁZA

1999. március 30–április 1.



tosságai; Szalay Istvánné–Király Péterné–Kőrösi Magda: Magyar természet-tudományi és tudománytörténeti dokumentumok az Interneten; Szenteleki Károly – Majzik Zsuzsa: Adatbázis szolgáltatás a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetemen; Szentpéteri József: Az Enciklopédia Humana Egyesület legújabb multimédia alkotásai; Szűcs Gabriella – Komlói József: Fehérvári könyvtárak az Interneten; T. Bíró Katalin – Rajczy Miklós: Múzeumok a világhálón 99; Takáts Béla: Közművelődési könyvtárak egy lehetséges útja az Internetre; Tószegi Zsuzsanna: A Neumann-ház fejlesztési projektjei: az SGML szabvány alkalmazása, Internet források katalogizálása, a digitalizálási technológia kialakítása; Tóth Gábor: Tartalomszolgáltatás átvitt és konkrét értelemben: szabadon hozzáférhető tartalomjegyzék-szolgáltatások a Weben; Varga Sándor: Ami kell, amit lehet és amit szabad... A CEU könyvtárának hálózati információs szolgáltatásai.

Összeállításunk e szekció részben a szerzők által aktualizált előadásszövegeiből, részben az előre beküldött előadásszövegeknek a konferenciára összeállított CD-ROM-anyagából (amely az IIF szerverén Interneten is olvasható) készült.

## Közgyűteményi együttműködés – könyvtári szerep – Az Európa Tanács ajánlásai és a hazai gyakorlat (Skaliczki Judit–Tóth Elek)

Az előadás fontos megállapítása volt: *a hazai fejlesztések megfelelnek az Európa Tanács irányelveinek, s a közgyűtemények között a könyvtáraknak jellegzetes, meghatározó feladatuk van.*

Melyek a hazai fejlesztés keretei, melyek a fejlesztés módjai, és mik voltak a tavalyi tematikai pályázat tapasztalatai – e kérdések alkották a két előadó mondanéjának magvát.

Az Európa Tanács a könyvtári és információs területen alapvetően az információs társadalom megvalósítását tűzte ki célul. Minden olyan infrastrukturális és hálózati vagy helyi információs technológiai fejlesztést támogatandónak tart, amely e cél elérését segíti. Határozottan megfogalmazza, hogy a nemzeti információs politikában az információs hálózat alapja a könyvtár, ugyanakkor az információs lánc része a többi közgyűtemény (múzeum levéltár) is. A közgyűteményekben lévő információt mindenütt fel kell tárni és hozzáférhetővé kell tenni. A könyvtár az a közvetítő intézmény, amely lehetővé teszi, hogy az így keletkezett információhoz bárki, korlátozás nélkül hozzáférjen. *Ez a könyvtárak alapfeladata.*

A hazai fejlesztés alapja az 1997. évi. CXL. törvényben megfogalmazott kétirányú fejlesztési trend:

- a tematikai fejlesztés, amelynek alapja a „Koncepció az országos könyvtári, múzeumi, levéltári és közművelődési információs hálózat fejlesztésére” c. dokumentum, és
- az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer kialakítása, amely a dokumentum-ellátást szolgálja.

A törvény és a koncepció célkitűzései egyértelműen az információs társadalom megvalósítását szolgálják, és minden tekintetben megfelelnek az Európa Tanács irányelveinek. A tematikai fejlesztést befolyásolják a politikai és gazdasági tényezők, az informatikai eszközök fejlettsége, valamint a társadalmi elvárások. A fejlesztés magában foglalja a teljes közgyűteményi intézményrendszert és azon belül a könyvtári rendszert.

Célja:

1. A közgyűteményi hálózat egésze olyan infrastruktúrával és feltárt tartalommal rendelkezzen, amely alkalmas arra, hogy a felhasználó az intézményrendszer bármely tagjából hozzáférjen a számára szükséges információhoz.
2. A nyilvános könyvtári rendszer bármely tagja alkalmas legyen arra, hogy bárki hozzáférjen az információhoz és a dokumentumokhoz.

E célok eléréséhez *a következő területeken kell a közgyűteményeket fejleszteni:*

- Nagyterületi hálózati kapcsolatok és a közgyűtemények lokális rendszereinek kialakítása, az ehhez szükséges hardver- és szoftverhátter megerősítése.

- Országos dokumentum-ellátási rendszerben: közös katalogizálás, megfelelő példányszámú dokumentumok, elektronikus dokumentumszolgáltatás.
- A tartalomszolgáltatás fejlesztése (a Magyar Elektronikus Könyvtár, a Neumann János Multimédia Központ és Digitális Könyvtár és egyéb intézmények révén).

A megvalósítás módja a pályázatadás. Az intézmények a fejlesztési koncepcióhoz illeszkedő, három évre szóló fejlesztési terveket készítene, ennek alapján határozzák meg az adott évi fejlesztési programjukat. A pályázatok elbírálásánál előnyt élveznek az együttműködő intézmények. (1998-ban 76 intézmény összesen 316 millió 800 ezer Ft támogatást kapott.)

*A fejlesztések folytatásának lehetőségei:*

- Ebben az évben 600 millió Ft körüli összeg van a telematikai fejlesztések folytatására.
- A tartalomszolgáltatás fejlesztése szempontjából új lehetőség a millenniumhoz kapcsolódó pályázat a „Szellemi örökség felkutatására ...”

A kurzus végén, három év múlva minőségileg fejlettebb könyvtári rendszer szolgáltatásait vehetik igénybe a felhasználók. *Remélhetőleg nem csak óhajtott álm marad a cél.*

**A Neumann-ház fejlesztési projektjei:  
az SGML szabvány alkalmazása,  
az Internet-források katalogizálása,  
a digitalizálási technológia kialakítása:  
a Digitális Irodalmi Akadémia (DIA) projekt  
(Tószegi Zsuzsanna)**

*A DIA projekt*

A DIA projekt keretében 39 kortárs író és költő teljes életműve (a becslések szerint mintegy tízezer mű, vagyis 400 megabájtnyi szöveg) kerül föl az Internet-re. A strukturált tárolásra és visszakeresésre az SGML szabványt választották. E szabvány mellett szól többek között az, hogy erre épül a várhatóan néhány éven belül világszabvánnyá váló XML technológia, illetőleg hogy kidolgozták már az „átjárást” a dokumentumok bibliográfiai leírására szolgáló MARC szabvány és az SGML szabvány között.

Elsőként a dokumentumok leírására szolgáló DTD-t (Document Type Definition) kellett kidolgozni, erre Magyarországon még nem sokan készültek fel, kivéve a STEP Kft erre szakosodott munkatársait.

A DTD teljes kidolgozása a következő fázisokból tevődött össze:

- pontosan meg kellett határozni a Digitális Irodalmi Akadémia keretei között elkészülő művek keresésének szempontjait (eldöntendő kérdés volt például, hogy kereshetővé kell-e tenni a mottókat és azok szerzőinek nevét);

- meg kellett határozni a művek feldolgozásának és ezzel együtt bibliográfiai leírásának szintjét (egy verseskötetet kötetként és/vagy ciklusonként és/vagy versenként akarnak-e tárolni, illetve leírni);
- el kellett dönteni, hogy a dokumentumok/művek leírására az SGML/MARC megfeleltetést vagy a TEI fejléceket (Text Encoding Initiative header) alkalmazzuk;
- meg kellett adni magyar nyelven az SGML-mezők és attribútumok nevét, illetve ezek rövidítéseit;
- ki kellett dolgozni a dokumentumok bibliográfiai leírására szolgáló DTD-t,
- valamint a művek struktúráját leképező DTD-t.

Az első tesztek már értékelték, a projekt keretében készülő digitalizált szövegek SGML-ről HTML-re konvertált változatának hálózati szolgáltatását hamarosan bemutatja a Neumann-ház.

### *Internet-katalógus*

A Neumann-ház fontos vállalkozásai közé tartozik a hazai internetes dokumentumok online katalógusának építése. Ma, amikor naponta kerülnek föl újabb és újabb fontos művek a magyar szolgáltatók szervereire, egyre nehezebb tájékozódni a hálózaton. Az internetes keresőprogramok bizonyos mértékig segítik a tájékozódást, de egy határon túl már képtelenség szelektálni a több ezres találati halmazok között. Világszerte óriási energiát fektetnek az Interneten lévő dokumentumok visszakeresésére szolgáló eljárások fejlesztésére. Igazán jó eredményt azok a keresőrendszerek produkálnak, amelyek a könyvtárinformatikusok jól bevált keresési rendszereit ötvözik a robottechnikával.

A Neumann-ház szerverére az OMF B IKTA pályázatnak köszönhetően 1998 nyarán telepítették az Oracle adatbáziskezelőn alapuló OLIB integrált könyvtári program 7.0-s verzióját, amelynek a katalogizálás során a multimédia-webmodulját használják. A rendszer legfontosabb jellegzetessége, hogy csatolt objektumként URL-eket (Internet-címeket) lehet megadni, és a katalógusban folytatott keresés során létrejövő találati halmaz rekordjai így a hálózaton keresztül közvetlenül behívhatók.

Az Internet-katalógus építésekor számos kérdést kell tisztázni, szerkezetét és használhatóságát alapvetően befolyásoló döntés a gyűjtőkör meghatározása. A gyűjtőköri szabályzatban először a katalogizálandó dokumentumtípusokról kellett dönteni.

Nem könnyű válaszolni arra a kérdésre, hogy hálózati környezetben mit takar a dokumentum fogalma. Ennek tisztázása után azt kellett eldöntenie a Neumann-háznak, milyen dokumentumokra terjedjen ki feldolgozó munkájuk. Döntésük: az első fázisban csak az ún. elsődleges hungarika anyagot – tehát magyar szerző magyar nyelvű, lehetőleg magyar szolgáltatónál megjelenő művét – dolgozzák fel.

Dönteniök kellett a feldolgozás szintjéről is. Álláspontjuk szerint egy folyóiratot nem elegendő csak a címe alapján katalogizálni; a hatékony tájékoztatáshoz a tanulmányok, cikkek, versek, novellák stb. szintjén, vagyis analitikusan kell az időszaki kiadványt feltárni.

A negyedik nagy kérdéskör a tartalmi visszakeresésre szolgáló tárgyszójegyzék vagy osztályozási jelzet alkalmazása.

E munkákkal párhuzamosan folyik az őszi frankfurti könyvvásárra készülő múzeumi és könyvtári CD-ROM-ok anyagának digitalizálása a Neumann-házban.

## **Elektronikus folyóiratok az Interneten (Sajó Andrea, MATÁV)**

Az elektronikus folyóiratoknak több típusa létezik, s mindegyik más-más cézzal készült. Maga az elektronikus folyóirat – mint a klasszikus folyóirat digitalizált változata – nem mai találmány, hiszen már a '70-es években is léteztek olyan online módon vagy valamilyen adathordozón (mágneslemezen, CD-ROM-on) elérhető adatbázisok, melyek a referált dokumentumok bibliográfiai adatain és ismertetésein kívül a cikkek teljes szövegét is tartalmazták. A '80-as évek közepétől pedig már kapható volt egyes papírkiadványok digitalizált változata is.

A folyóiratok mindig is arra voltak hivatottak, hogy a legfrissebb információkat adják közre. Ám az elképesztő méretekben ránk zúduló információzuhatag áttekintése, követése szinte lehetetlen. Évente 15-20 millió cikket publikálnak a világon (70-nél több nyelven), ami azt jelenti, hogy a tudományos kommunikáció napi termése meghaladja a 80 ezer cikket!

A nyomtatott sajtó azonban változatlanul lassan készül: a napilapok átfutási ideje két nap, a hetilapoké két hét, a havi lapoké két hónap, s az sem ritkaság, hogy a kézirat beérkezése és a nyomtatás között egy év telik el. Szükségszerű és elkerülhetetlen volt tehát az elektronikus folyóiratok megjelenése, s noha a nyomtatott folyóirat még mindig a tudományos publikációk legelőbb és legfontosabb hordozója, az elektronikus információs rendszerek mindinkább teret nyernek, új lehetőségeket kínálva az információk terjesztéséhez. (Mindannyian szemtanúi voltunk annak, hogyan vált a számítógépes világhálózat néhány év alatt egy új tömegkommunikációs médiummá.)

Az elektronikus folyóiratok elterjedésének erőteljes katalizátoraként hatott a World Wide Web megjelenése is, hiszen ezen a felületen keresztül már nemcsak szöveges, hanem különféle multimédiás formátumok megjelenítése is lehetővé vált. A régi folyóirat-szerkesztési technikák kiszorításával az immáron fájlokban tárolt cikkek archiválása és adatbázisba szervezése is leegyszerűsödött. A felhasználók nemcsak a folyóiratok beszkenelt képét kapták meg, hanem különféle összefoglalókat, a cikkek teljes szövegét ábrákkal, táblázatokkal együtt, egyesítve mindezt a kifinomult keresőrendszerek, a linkek és a hypertext által nyújtott egyéb előnyökkel.

Egyes rendszerek arra is lehetőséget adnak, hogy ne csak HTML, hanem képfomátumban is kereshessük a cikkeket, így a nyomtatott folyóirat lapozgatásának illúzióját is megkapjuk.

*Mindezek alapján felmerül a kérdés: elérkezt-e az idő, hogy az elektronikus folyóirat elsöpörje papír elődjét? Azt hiszem, erre még néhány évet várnunk kell.*



*Egyrészt azért, mert Magyarországon még korántsem vált általánossá és mindennapivá a számítógépek és az Internet otthoni használata, másrészt azért, mert ez az újfajta megjelenés a kiadóktól is új magatartásformát és hozzáállást igényel – vette fel az előadó.*

Még mindig nagyon kevés az olyan kiadó, amely az elektronikus formát önállóan előfizethető egységként kezelik s ha mégis előfordul, ez az ár sok esetben többszöröse a papírkiadványénak.

A legtöbb kiadó azonban továbbra is a nyomtatott formát tekinti az előfizetési díjak elsődleges forrásának, s az elektronikus verzió elérését vagy ingyenesen biztosítja, vagy a papírformátum megrendeléséhez köti. Amíg az előfizetések kérdése ilyen heterogén képet mutat, s amíg nincs megnyugtatóan rendezve az archiválás, addig az elektronikus folyóirat csak többletszolgáltatásként fog megmaradni a felhasználók tudatában.

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az elektronikus folyóiratok számának gyarapodása megállt volna, ellenkezőleg: számuk egyre nő. A kiadók mindinkább törekednek nyomtatott formátumú kiadványaik digitalizálására. Az Interneten már jelenleg is több ezer időszak kiadvány található, ezek többsége tudományos folyóirat. S bár a jelenlegi felmérések szerint a százezer legismertebb folyóiratból csak kb. háromezerhez (vagyis mintegy 3%-hoz) lehet elektronikus hozzáférni – ezekhez is csak korlátozottan –, az óvatos becslések 2000 körül már 25-30%-ra számítanak, s ez a WWW térhódításával csak emelkedhet.

Sajó Andrea saját vizsgálódáson is alapuló, sokoldalú előadásában elemezte az elektronikus folyóiratok előnyeit, hátrányait, amelyeket azért sem idéznék most, mert az előadásnak a szerző által kiegészített változatát a TMT teljes terjedelemben közli.

## **Ingyen több hasznot hajt? Szoftverhasználati engedélyek jogi, gazdasági aspektusai a nonprofit intézményekben (Dósa Imre)**

A szoftver drága. A nonprofit (pl. oktatási) intézmények számára különösen. Vajon a jelenlegi gyakorlat és az „oktatási kedvezmények” kielégítően szolgálják-e a szoftvergyártók és az oktatási intézmények érdekeit? Az oktatási intézmények szoftverellátásának új elméleti alapokra helyezése teremthet-e olyan helyzetet, amelyben minden érintett (szoftverszerző, pedagógus, diák) nyer valamit?

A kifejezetten vitaindítónak szánt előadás ezen kérdésekre kereste a választ a gyártók és felhasználók érdekeinek áttekintésével, a jelenlegi gyakorlat mérsékelt kritikájával és az ingyenes szoftverjuttatás mint lehetséges fejlődési alternatíva felvázolásával.

### **A szoftvergyártó érdekei**

A szoftvertermék gyártója profitorientált piaci szereplő. A tömeges felhasználásra szánt programok kis fajlagos költséggel többszörözhetőek, tömegtermelésre alkalmasak.

Ha a szoftvert jelentős költségek, ráfordításával hozta létre előállítója, joggal várja el, hogy befektetése megtérüljön. Az árképzést ezen felül gyakorta az is befolyásolhatja, hogy a felhasználó milyen hasznot remélhet a szoftver felhasználásából. Ha egy program magas anyagi hasznot hajt felhasználójának, a gyártó természetes igénye, hogy ebből részesüljön. Az ilyen árképzés viszont a szűkös fejlesztési kerettel rendelkező nonprofit intézmények számára elérhetetlen magasságokba emelheti a szoftver árát.

A szoftver ismertsége, tömeges felhasználása, szabványteremtő jellege is fontos üzleti étéket képvisel. Ennek előmozdítására dokumentáció biztosításával, felhasználói ismeretek oktatásával, ügyfélszolgálattal, új programverziók kibocsátásával és számos egyéb módon törekednek a szoftvergyártók.

### **A nonprofit felhasználó érdekei, előnyös piaci tulajdonságai**

A nonprofit – elsősorban oktatási – intézmények jelentős szoftver-felhasználók (lehetnek). A diákok, oktatók önmagukban is nagy létszámú felhasználói táborot alkotnak. A diákok mint felhasználók otthonukban, mikro környezetükben is terjesztik a képzésben megismert számítástechnikai kultúrát, hiszen tanulmányi feladataik jó részét nem az iskola falai között teljesítik. Ez a felhasználói csoport tehát kiváló „reklámfelületet” kínál a szoftvergyártóknak.

Az oktatási, tudományos tevékenységet ellátó intézmények lényegéhez tartozik az új, korszerű technikák keresése. A pedagógus akkor ad át hasznos tudást diákjának, ha ezek az ismeretek legalább az átadás idején még nem avultak el. Az iskola e jellemzőjét kiegészíti, erősíti az is, hogy a pedagógus az általa bemutatott világot átfogóan közelíti meg, gondolkodásmódja szükségszerűen integrálni igyekszik ismereteit. A szoftverek esetében ez nem csupán azt jelenti, hogy az



oktatásban megjelenhet egy programtermék új (újszerű) felhasználási területe, hanem azt is, hogy a pedagógusnak törekednie kell a számítástechnikai világ változatosságának bemutatására.

A nonprofit intézmények további előnye, hogy általában a szoftverfelhasználás kiváló kísérleti terepei. A diákság, az oktatók az új technikák iránt nyitottak, és a programfelhasználásuk kudarcai nem járnak olyan súlyos következményekkel, mint ha ez például egy banki vagy honvédelmi rendszerben következne be.

Az oktatásban a hasonló felhasználási területre szánt szoftvertermékek egészséges, profitérdekek torzító hatásától mentes versenye alakulhat ki, ha az intézmények ezen termékek párhuzamos felhasználására jogosultak.

### **Oktatási kedvezmény**

A kifejtetteket nem az állam, hanem a szoftvergyártók egy része ismerte fel, ezért kedvezményeket adnak az oktatási (néha szélesebb nonprofit) felhasználáshoz. Ezek közül említésre érdemes a jelentős – akár 90% körüli – árengedmény. Sajnálatosan ez gyakorta együtt jár azzal, hogy a redukált áron a gyártó csak licenciát biztosít, a programhoz kapcsolódó egyéb, korábban ismertetett terméktámogatást nem. Ez némileg érthető, hiszen ilyenkor a silány szolgáltatással a gyártó járulékos költségeit szeretné csökkenteni, mert hasznáról már amúgy is jórészt lemondott.

Szinte bármilyen mértékben redukálják is a szoftver árát a gyártók, a nonprofit intézmények számára a fizetési kötelezettség megnehezíti a szoftverbeszerzést. Egyrészt a költségvetésből gazdálkodó intézményekben a fejlesztésre szánt pénzek elvonásával lehet úgy „takarékoskodni”, hogy a működőképesség az előző költségvetési év szintjén megmaradjon. Másrészt az anyagi kötelezettségvállaláshoz általában olyan vezetői – gyakran testületi – döntés kell, amely jelentős adminisztrációs terhet ró a beszerzési javaslat előterjesztőjére. Ezzel szemben az ingyenes juttatás a szoftvergyártók jó része számára programjuk értéktelenségének képzetét kelti.

### **Javaslat az érdekharmonizáló szoftverjuttatásra**

A vázolt érdekek összeegyeztethetők lennének. Ha az állam elismerné és támogatná a nonprofit intézmények szoftverpiaci szerepét, az oktatási intézményekben rejlő ismertetett előnyök kihasználhatóak volnának.

Az előadó javaslata szerint törvényben kellene rögzíteni, hogy az ingyenes szoftverjuttatást a gyártó a termék teljes árának megfelelő adományként könyvelhesse el. Ehhez számítási példát is adott. Ha egy programtermék ára 100 ezer Ft és a gyártó 90%-os árengedményt ajánl, bevétele 10 ezer Ft lesz. Ha csak licenciát ad, ezt elhanyagolható adminisztrációs költségek csökkentik csupán, a fennmaradó rész után pedig társasági adó fizetésére kötelezett, tehát adózott nyeresége 8200 Ft körül lesz. Ezzel szemben ha teljes értékén, de adományként adja a programot, és ezt az állam is elismeri, társasági adóalapját 100 ezer Ft-tal csökkenthetné, ami 18 ezer Ft-os adóteher-csökkenést eredményezne. Ez a jövedelem már „kitermelné” a programhoz tartozó dokumentáció és egyéb terméktámogatás költségeit.



Kérdéses a javasolt rendszerben az adományozás adminisztrációja. Ha a terméket a gyártó (forgalmazó) átadja az oktatási intézménynek, ezt a tényt megállapodás rögzítheti. Ha pedig az oktatási intézmény online letöltéssel veszi használatba a programot, regisztrációs folyamat révén történhetne az adományozás jogi dokumentálása. Az is elképzelhető, hogy a programhasználat koordinálására regisztrációs központot hozzanak létre a nonprofit intézmények, amely végezhethné az adományozott példányszámok összesítését és az adókedvezmény igénybeviteléhez szükséges igazolások kiadását.

A javasolt rendszer természetesen nem érinti az illegális programhasználat polgári és büntetőjogi jogkövetkezményeit akkor, ha a jogszabály kimondja: ingyenes felhasználás csak szabályszerű adományozás után lehetséges. Sőt, megszűnhetne a sérelem értékének megállapításában mutatkozó jogalkalmazási bizonytalanság. Jelenleg ugyanis vitatható, hogy milyen értékű a sérelem akkor, ha az intézmény kedvezményes programvásárlásra jogosult. Az előadó úgy vélekedik, a javaslat az illegális szoftverhasználat visszaszorítását is eredményezhetné, hiszen csekély adminisztrációért cserébe a felhasználó teljes terméktámogatást kaphatna.

A vázolt javaslat látszólagos vesztese az állam. Adókedvezménnyel ösztönöz egy olyan folyamatot, amely oktatási kedvezmények formájában már létezik. Az adóbevétel csökkenését – a vázolt előnyökön túl – enyhítené az a megtakarítás, ami a költségvetési támogatásból gazdálkodó nonprofit intézmények fejlesztési előirányzatának csökkenésében mutatkozhat meg.

Végül a szerző egy rövid jogszabály-montázssal illusztrálta, hogy a javasolt megoldás a magyar adójogban nem ismeretlen. Az adományozás közhasznú szervezetek esetében ma is adómentességet biztosít az 1996. évi LXXXI. és az 1997. évi CLVI. Törvény értelmében.

## Mindent megváltó digitális könyvtárak? (Koltay Tibor, GATE Központi Könyvtár)

Mostanában mintha kevesebbet olvasnánk a falak nélküli könyvtárakról és az elektronikus könyvtárakról. Az utóbbi könnyen megmagyarázható, hiszen főként annak tudható be, hogy a digitális könyvtár elnevezés egyre inkább felváltja a korábban használt elektronikus könyvtár kifejezést.

A falak nélküli könyvtár kifejezéssel pedig talán azért találkozunk ritkábban, mert egyre többen kezdik felismerni, hogy a digitális (elektronikus) formában tárolt dokumentumokhoz is csak úgy nyújthatunk elérést, ha valamilyen intézmény adja ehhez a keretet.

Tegyük hozzá ehhez azt a definíciót, amely szerint a digitális könyvtárak olyan szervezetek, amelyek egy meghatározott közösség (meghatározott közösségek) számára eszközöket nyújtanak digitális művek gyűjteményeinek azonnali és gazdaságos eléréséhez. Az „eszközökhöz” tartozik a szakosodott személyzet, amely kiválasztja, strukturálja, intellektuális hozzáférésre felkínálja, interpretálja, terjeszti mindezen gyűjteményeket, amelyeknek integritását megőrzi, és hozzáférhetőségét a jövőben is lehetővé teszi.

Mi ez, ha nem a könyvtár definíciója?! Még akkor is az, ha a könyvtáros munkája az eddigiektől el fog térni.

Lesz-e tehát mindent megváltó digitális könyvtár? Bár már most is láthatunk erre példákat, várhatóan csak digitális formában aligha képzelhető el a közeljövő könyvtára. Ennek okára választ ad a meglévő digitális könyvtárak működésének elemzése és a sokak által felvetett kérdések megválaszolása.

A digitális könyvtárakkal kapcsolatos eredményeket és dilemmákat jól nyomon tudjuk követni, ha például közelebbről szemügyre vesszük az idén januárban „megnyílt” Kaliforniai Digitális Könyvtárat (California Digital Library, CDL).

A <http://www.cdlib.org> címen található könyvtár a University of California kilenc (különböző campusokon található) könyvtára mellé egy tizediket állít, más kaliforniai egyetemekkel és az államban működő egyéb intézményekkel is összefogva.

A CDL létrehozói szerint az egyetemi könyvtárak a változások korát élik, amelyben meglévő papíralapú gyűjteményeik mellett új, digitális dokumentumokat is kell nyújtaniuk. A CDL az átmenet során segít az elektronikus tartalom (dokumentumok) közös megvásárlásában és licenceinek beszerzésében. A Kaliforniai Egyetem kilenc egysége együtt jelentős vásárlóerőt jelent ahhoz, hogy kedvező árakat érjen el.

Ehhez tegyük hozzá, hogy a digitális könyvtárakkal kapcsolatos kételyek talán legfontosabb forrása a szerzői jogi problémák köré csoportosítható. Mivel a szerzői jog – a csupán szűkebb tudományos témákra specializálódott folyóiratok esetében legalábbis – a kiadók profitját védi, az elektronikus dokumentumok esetében korlátozásokkal jár. Számos kutató és könyvtáros erőfeszítései ellenére sem valósult meg ugyanis az az elgondolás, amely szerint az egyetemeknek át kellene venniük a tudományos folyóiratok egy részének publikálását.

Annak érdekében, hogy a szerzői jog követelményeinek megfeleljünk, két utat választhatunk. Az egyik, hogy az olvasók hozzáférést korlátozzuk, vagyis csak olyan anyagokhoz nyújtunk hozzáférést, amelyekre nem vonatkozik szerzői jogi oltalom. (Így jár el például a Magyar Elektronikus Könyvtár.)

A másik út, hogy bizonyos anyagok esetében a hozzáférők körét korlátozzuk. Jelentős összegekért vásárolunk egy-egy egyetemi campusra vagy egy-egy konzorciumra kiterjedő hozzáférést adatbázisokhoz, folyóiratok teljes szövegeihez és e kettő különböző kombinációihoz. Ez a kör a jövőben bővíthet könyvek teljes szövegeivel is.

Ezt tesszük, miközben a papíralapú könyvtárban korlátozás nélküli és szabad hozzáférést tudunk nyújtani könyvekhez és folyóiratokhoz, akármilyen szerzői jog védi is őket.

A szerzői jog körüli harc persze nem ért véget. A CDL is hozzá kíván járulni a tudományos kommunikáció folyamatának megváltoztatásához. A folyóiratárak robbanása és az a tény, hogy az adófizetők pénzéből támogatott kutatások eredményeinek közlése a kiadókat gazdagítja, nem tartható. Ezért például a CDL az egyetem elektronikus kiadói tevékenységének fejlődését is segíti.

A CDL legfontosabb kérdései közé tartozik a digitális anyagok hosszú távú megőrzése. Ennek érdekében felhasználják a Melvyl katalógus és a hozzá kapcsolódó index- és referátum-adatbázisok megőrzésének tapasztalatait. A licenccet úgy vásárolják, hogy megoldott legyen a digitális állományok megőrzése, és a kérdéskört intenzíven tanulmányozzák. (A CDL magában foglalja a Kaliforniai Egyetem könyvtáraiban már megszokott szolgáltatásokat, így a Melvyl mellett ott van a California Periodicals Database, amely 550 kaliforniai könyvtár folyóirat-lelőhely adatbázisa.)

A digitális állományvédelemnek nincsen kialakult, szabványos gyakorlata. Várható, hogy később – költséges módon – az elavult hordozókról, szerverekről más technológiákat képviselő eszközökre kell telepíteni az anyagokat. Ráadásul sok dokumentum a kiadóknál lesz elérhető, amelyektől aligha várhatjuk el, hogy a piaci értéküket veszített anyagokat archiválják, ezek tehát veszendőbe mehetnek.

A digitális dokumentumok mellett továbbra is nagy figyelmet fordítanak a papíralapú gyűjtemények közös használatára, mivel megítélésük szerint a nyomtatott dokumentumok a jövőben is fontos szerepet fognak betölteni. Ugyanakkor foglalkoznak a hibrid (digitális és nyomtatott) gyűjteményekre vonatkozó gyarápítási politika kialakításával.

Több okra vezethető vissza, hogy a papíralapú és a digitális dokumentumok együttélésével számolnunk kell. Először is: másként használhatók és más előnyöket mutatnak a papíralapú és másokat az elektronikus dokumentumok.

Mindenek előtt felmerül a szisztematikus, folyamatos olvasás kérdése. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a legtöbben az ötszáz szónál hosszabb szövegeket kinyomtatják, mert a számítógép képernyője nem alkalmas hosszabb szövegek olvasására. A könyvtárak számára sokkal drágább lenne a licenccel megvásárlása és a nyomtatás, mint a papíralapú dokumentumok beszerzése. A könyvtáraknak nem felel meg, hogy a fájlok minden egyes eléréséért, letöltéséért, kinyomtatásáért fizetni kelljen egy csak digitális könyvtárban. Ez csak az egyes, a könyvtárat nem használó felhasználók számára alternatíva.

Mindezek mellett a hozzáférést korlátozza, hogy a digitális könyvtárakban található multimédia-anyagok nem kezelhetők akármilyen számítógéppel. A számítógépek árcsökkenésének vannak határai, tehát igazán olcsók sohasem lesznek.

Nem utolsó szempont, hogy a digitalizálás maga is közismerten költséges tevékenység.

### **Közművelődési könyvtárak egy lehetséges útja az Internetre (Takács Béla, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Verseyhy Ferenc Könyvtár)**

A közművelődési könyvtárak útja az Internetre annyiféle, ahány intézmény bejárta már ezt az utat. Köztük a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Verseyhy Ferenc Könyvtár útja igazából nem nevezhető rögzösnek. Mi kellett az induláshoz?

#### *Az orientációs pontok megváltoztatása*

Nagy hibát követ el az a könyvtáros, aki mindent maga akar kitalálni! Ez persze közhely, mégis sokszor beleesünk ebbe a hibába! A könyvtárak, könyvtárosok működésük, munkájuk során mindig megkeresik és megtalálják azokat a mintákat, viszonyítási pontokat, amelyekhez saját teljesítményüket mérhetik, ahonnan a mintákat megfelelő bizalommal adaptálhatják saját rendszerükbe.

A közművelődési könyvtárak, köztük a szolnoki megyei könyvtár számára ezek a tájékoztató pontok sokáig – természetesen – más, nagyobb közművelődési könyvtárak voltak, és bizonyos kérdésekben természetesen még ma is azok. A számítástechnika, az Internet, az új könyvtári technikák megjelenésekor azonban tudomásul kellett venni, hogy e könyvtártípusban nem érdemes követendő mintát keresni, mert sem az anyagi, sem a szellemi erőforrások nem teszik lehetővé e berkeken belül kiugró teljesítmények megvalósítását.

A '90-es évek közepén fel kellett tehát ismerni, hogy a nagy egyetemi, főiskolai könyvtárakra kell és érdemes figyelni. A közművelődési könyvtáraknak soha nem lesz tartalékuk arra, hogy egy zsákutcába futó fejlesztési program anyagi és erkölcsi veszteségét kiheverjék, s arra sem lesz soha lehetőségük, hogy munkájukhoz olyan szellemi holdudvart teremtsenek, mint amilyen egy felsőoktatási intézményben rendelkezésre áll.

„Kukkolás” és mersz is kellett – mondta Takács Béla, hozzátéve: a szolnoki könyvtárat olyan emberek „juttatták el az Internetre”, akiknek tanulmányi ideje alatt a technika még nem létezett, akik a számítógépről ugyan hallottak, de működés, főleg hasznos működés közben sohasem vagy csak nagyon ritkán láthatták. Tanfolyamon persze lehetett ismereteket szerezni, ezek azonban csak akkor lehettek hasznosak, ha lehetőség nyílt azonnali és folyamatos alkalmazásukra is. Ennek legegyszerűbb módja a különböző levelezőlistákba való bekapcsolódás, a „már beavatottak” vitáinak, meglátásainak folyamatos figyelemmel kísérése, „kukkolása” volt. Kiderült ezekből: gondjaival az ember nincs egyedül, s ha más nem, legalább azt meg lehet tanulni, hogy mit kell kérdezni és kitől!

A mersz a kérdések megfogalmazásához kellett. Többször bebizonyosodott, milyen nehéz az első kérdést megfogalmazni, leírni és akár csak egy szűk körű levelezőlista közönsége elé bocsátani.

#### *A számítástechnika megjelenése a könyvtár mindennapjaiban*

Ahhoz, hogy a számítástechnikus, az üzemszünet idején elvonási tüneteket produkáló „informatikus” intézményében ne lenézett csodabogár, hanem „minden titkok tudója” legyen, először is természetessé kell tenni a géphasználatot a könyvtárban. Ennek első lépése a munkafolyamatok gépre vitele, azaz az integrált könyvtári rendszer bevezetése.

A könyvtár Internetre jutásának útján itt vetődik fel először igen keményen a pénzhány, választásról tehát a tekintetben, hogy milyen szoftvert vegyenek (pl. a szolnoki könyvtár esetében) nem lehetett szó. A már évekkal ezelőtt lekötött programjuk, a TextLib volt az, amely elképzeléseiknek megfelelt, hiszen úgy gondolták:

1. olyan programot kell alkalmazniuk, amit egy nagyobb könyvtár már régebb óta használ (ez a könyvtár a FSZEK);
2. olyat, amelynek adatszerkezete korrekt, s amelyből szükség esetén a bevitt adatok kimenthetők;
3. az is szempontjuk volt, hogy minél később kezdenek hozzá állományuk számítógépes feltáráshoz, annál később végeznek vele.

A két lehetséges bevezetési mód közül (először korrekt számítógépes katalógus készítése vagy a számítógépes kölcsönzés mielőbbi bevezetése) az utóbbit választották, már csak amiatt is, hogy minél előbb, minél több kolléga legyen kénytelen munkaeszközként használni a gépeket.

Amikor az integrált könyvtári program fejlesztése megkezdődött, kevesen tudták, gondolták, hogy hamarosan alapkövetelmény lesz a létrejövő adatbázisok távoli elérhetőségének megoldása. (Nem is nagyon bízott benne senki, hogy DOS operációs rendszer alól ez menni fog, de kiderült, hogy az ezt megoldó program működtetése mindössze egy PC-t igényel, s megteszi akár egy 386-os is, egy Mbyte memóriával!)

A szolnoki könyvtárban a szorgos feldolgozó munka eredményeként létrejött egy olyan adattömeg, amellyel információszolgáltatóként megjelenhettek az Interneten, mégpedig oly módon, hogy rendszerük együtt tud működni a KözEIKat projekttel és (kis híján) automatikusan generálja a könyvtárközi kéréseket tartalmazó elektronikus leveleket.

Ha egy könyvtár a katalógusát már tudja szolgáltatni, egyéb információk közreadására is vállalkozhat – gondolták Szolnokon. Megyei elektronikus könyvtárat szeretnének létrehozni, összegyűjteni a megye közkönyvtáiról elérhető információkat (itt-ott ennek már látszanak eredményei), s próbálkoznak a megyéről, településekről Interneten megjelent információk összegyűjtésével és archiválásával is. A helyismereti információk összegyűjtése a megyei könyvtárak számára alapfeladat, s a kutatók tíz, ötven év múlva ugyanúgy fogják keresni a hálózaton ma megjelent publikációkat, mint a könyveket, hírlap- és folyóiratcikkeket.

A közművelődési könyvtárak Internetre jutása korparancs, s nem kell hozzá más, mint hogy tegyék a dolgunkat – zárta előadását Takács Béla.

**Ami kell, amit lehet és amit szabad:  
a CEU könyvtárának  
hálózati információs szolgáltatásai  
(Varga Sándor, Közép-Európai Egyetem Könyvtára)**

A Közép-Európai Egyetem (CEU) könyvtára alapvető feladata, hogy a lehető leghatékonyabban támogassa szakirodalommal és bármely formájú szakmai információval az intézményben folyó képzést. Ami a hagyományos dokumentumokat (könyv, folyóirat) illeti, a könyvtár olvasótermeinek szabadpolcos rendszere elsősorban a könyvtári helyben tanulást és kutatást segíti, de a könyvek esetében az egyetemi közösség számára mód van kölcsönzésre is.

A CEU könyvtára alapvetően azt a célt szolgálja, hogy a lehető leghatékonyabban támogassa szakirodalommal és bármely formájú szakmai információval az intézményben folyó képzést. Ami a hagyományos dokumentumokat (könyv, folyóirat) illeti, olvasótermeink szabadpolcos rendszere elsősorban a könyvtári helyben tanulást és kutatást segíti, de a könyvek esetében az egyetemi közösség számára mód van kölcsönzésre is.

A hagyományos dokumentumok szolgáltatása mellett természetesen igyekeznek megfelelni azoknak az információs igényeknek is, amelyek legjobban elektronikus eszközökkel elégíthetők ki különféle szakmai adatbázisok elérésével akár Interneten, akár online hozzáféréssel vagy hálózaton hozzáférhető CD-ROM-on. Az igények és a lehetőségek változásai, a technikai és pénzügyi megfontolások alapján megpróbálják egy adott időszakra optimalizálni a kínált szolgáltatások választékát, ami nem mindig teljesíthető a kívánt mértékben („amit lehet”) és számos gondot vet fel egyrészt a valóságos igények („ami kell”), másrészt a jogosult hozzáférés („ami szabad”) vonatkozásában.

### **Ami kell**

Ki tudja megmondani, hogy mi kell? Ma már szinte minden területen az adatbázisok olyan széles kínálata áll rendelkezésre, hogy megbízható döntést csak a szakterület kiváló ismerői tudnak hozni, akik rendszeresen figyelik és követik a témába tartozó szolgáltatásokat, sőt jól kidolgozott mintakeresésekkel vizsgálják meg és vetik egybe az egyes szolgáltatásokból kapható válaszok valóságos értékét.

Optimális esetben az ilyen adottságokkal rendelkező oktatók vagy a témát jól ismerő hallgatók javasolják, hogy a könyvtár fizessen elő egy-egy adatbázist, de több javaslat esetén az már a könyvtár feladata, hogy szakterület és tartalom szempontjából hasonló, de mégsem azonos tartalmú adatbázisok esetén mérlegeljen, s döntése előtt megpróbálja világosan látni az egyes adatbázisok, illetve a szolgáltatók ajánlatai közötti különbségeket. A helyzetet nehezíti, hogy néhány adatbázis-szolgáltató olyan ravaszul csomagolja az adatbázis egyes szegmenseit, hogy csak jelentős időt rááldozva lehet rájönni: a különböző csomagokban levő értékesebb anyag szinte ugyanaz, csak a körítés más. Az üzlet reményében persze szinte mindenki kínál ingyenes kipróbálási időt vagy ingyenes bemutató CD-ROM-ot, de még így sem lehet teljes biztonsággal jól dönteni.

## Amit lehet

Ebbe a kategóriába elsősorban a technikai és pénzügyi feltételek sorolandók. Az utóbbiak a CEU könyvtárban bizonyára kedvezőbbek, mint a legtöbb állami oktatási intézmény könyvtárában, de itt is van költségvetési terv, itt is van egy adott időszakra meghatározott keret, amelyet nem nagyon lehet túllépni, ezért egy év közbeni új igény, például egy új program beindulása kapcsán felmerülő új adatbázis-szolgáltatás bevezetése komoly fejtörést okozhat a könyvtár vezetője számára.

A technikai feltételek megteremtése azt jelenti, hogy az egyetemen egységes módon lehet elérni a belső hálózaton keresztül az összes szolgáltatást, beleértve a könyvtár által előfizetett adatbázisokat is. Ezt az ITSU (Information Technology Support Unit) munkatársai a Novell Application Launcher használatával oldották meg, itt ugyanis a bejelentkezett felhasználó egy egyszerű fastruktúrájú menüből választhatja ki a megfelelő almenüt (pl. könyvtári célú, jogi, környezetvédelmi stb. csoportot), majd ebből egy kattintással elindíthatja az adott adatbázis keresőprogramját, függetlenül attól, hogy CD-ROM-on, távoli hoston vagy mindkettőn kombináltan történik-e a keresés, és Windows- vagy DOS-alapú programról van-e szó.

Természetesen a szolgáltatások többségét ma már Windows alatt futó programok végzik, de még vannak olyan szolgáltatások, amelyek DOS alkalmazásként futnak vagy azért, mert az adatbázishoz még nincs Windowsra írt keresőprogram, vagy azért, mert a folyamatos szolgáltatási kötelezettség miatt még nem tudták megoldani az új szoftver telepítését.

A könyvtár előfizet olyan adatbázisokra is, amelyeket az egyetemi hálózat gépeiről jelszóval védetten, web-felületen lehet elérni.

## Amit szabad

A könyvtár csak abban a hálózati szolgáltatásban rendelkezik látszólag teljes szabadsággal, ahol saját könyvtári adatbázisát bocsátja a hallgatók és az oktatók, valamint a külső érdeklődők rendelkezésére, de itt is létezik egy korlát, amely megszabja, hogy a könyvtári adatbázist kezelő szoftverrel egyidejűleg hányan kereshetnek az adatbázisban. Szerencsére az nincs jogilag korlátozva, hogy az egyidejű felhasználók honnan és hogyan érik el az adatbázist.

Más a helyzet azoknál a szolgáltatásoknál, amelyeknél a rendeléskor megkötött licencszerződés előírja, hogy csak az egyetemi intézményeken belül szabad korlátlanul használni az adatbázist vagy meghatározza az egyidejű hálózati felhasználók számát is, s ezeket a feltételeket valamilyen technikai megoldással igyekszik betartatni, például jelszóval, kötött IP-címekkel, illetve IP-cím tartománnyal, esetleg mind a kettővel. Persze az is előfordul, hogy a feltételeknek csak a jogszerű használat ellenőrzésével lehet megfelelni.

A hozzáférési jogosultság korlátozása a könyvtári gyakorlatban számos kérdést vet fel: alapvetően a könyvtár nyilvánossága és a fizető szolgáltatások jogszerű igénybevétele közötti ellentmondást. Megnyugtató lehetne, hogy a CEU szerverén a külső érdeklődő meg sem találja azt, amihez nincs joga, de ez a feltételezés illúzió, nehéz ugyanis ellenőrizni, hogy aki a gép előtt ül, és egy fizetős





adatbázisban keres, valóban jogszerű felhasználó-e. Egyáltalán nem biztos még az sem, hogy a képernyőre pillantva eldönthetjük, ingyenes vagy pénzes szolgáltatást vesz-e igénybe.

Az sem célravezető, ha a könyvtári gépeken túlságosan elfedjük a szolgáltatásokat, vagyis nem tesszük lehetővé, hogy a hallgató könnyen és gyorsan megtalálja a szakmájába vágó adatbázis-szolgáltatásokat. Ebben az esetben ugyanis öngólt lőhetünk, vagyis csökkenthetjük a keményen megfizetett szolgáltatások kihasználtságát, ahelyett, hogy növelnénk.

Az abszurd helyzetet láthatóan az adatbázis-szolgáltatók is kezdik felismerni, hiszen olyan licenc-megállapodást is ajánlanak olykor, amelyben a hallgatók, oktatók és az egyetem nem oktatói státusú alkalmazottainak hozzáférési joga mellett fehéren-feketén azt is kimondják: a hozzáférési jogok vonatkoznak a könyvtár és az egyetemi számítógépes hálózat helyszíni felhasználóira is. Ez persze nem jelenti azt, hogy etikus használni egy olyan szolgáltatást, amiért más fizet. Egyszerűen a gyakorlati megoldás lehetetlenségéről van szó.

### Belső és külső szolgáltatások

A szolgáltatások nagy része belső, az oktatási igényekhez igazodó, a hallgatóknak és az oktatóknak nyújtott szolgáltatás, amely szintén jelentős összeggel szerepel mind a könyvtár, mind az egyes tanszékek költségvetésében. Az egyetem angol nyelvű honlapján ([www.ceu.hu](http://www.ceu.hu)) megtalálhatók az egyes tanszékekre és oktatási programokra vonatkozó információk és persze még sok más fontos információ.

Bár az elsődleges feladat a hallgatók és az oktatók információs igényeinek kiszolgálása, a belső szolgáltatás mellett az intézmény könyvtári adatbázisának bibliográfiai és lelőhely-adatai, valamint az egyes példányok pillanatnyi kölcsönzési állapota az Interneten is elérhető a [www.ceu.hu](http://www.ceu.hu) honlapról kiindulva. Ha a lap alján a Library Resources opciót választjuk, majd az így megjelenő lap bal szélén a Search our catalogra kattintunk, máris rendelkezésünkre áll a webes keresőfelület.

A katalógus mellett természetesen egyéb információk is találhatóak a honlapon: a gyűjtemény ismertetése, a könyvtár nyitvatartási rendje, a könyvtárhasználati szabályzat stb., az egyetem jellegének megfelelően mindez angol nyelven. Ezen a szinten voltaképpen szétválaszthatatlanul összekapcsolódnak a külső és belső szolgáltatások, hiszen nemcsak a tág értelemben felfogott külső érdeklődők számára szólnak ezek az információk, hanem az egyetem mindenkori, leendő és volt hallgatói, oktatói számára egyaránt. *(Folytatjuk)*

**Fejős László**

*„Könyvek révén  
sokan lesznek tudóssá az iskolán kívül is,  
könyvek nélkül pedig senki sem lesz tudós,  
még az iskolában sem...”*

*Comenius*

## **Olvasásfejlesztés iskolában és könyvtárban**

*(Tudósítás a sárospataki HUNRA konferenciáról)*

Halász Magdolna igazgató asszony (Városi Könyvtár) szíves invitálása nyomán a Magyar Olvasástársaság eredeti célkitűzéseire hűen, szakmaközi – divatosabban interdiszciplináris – konferenciát szervezett 1999. május 28–29-én Sárospatakon. A két nap folyamán 31 előadás hangzott el és három bemutató foglalkozást figyelhetett végig a résztvevők 130 fős csapata. Óvónők és egyetemi-, főiskolai tanárok, gyermekkönyvtárosok és tankönyvszerkesztők, informatikusok és pedagógusok, kutatók és iskolai könyvtárosok töltöttek együtt, a kirándulást (Boldogkőváralja, Gönc, Telkibánya, Vizsoly) is beszámítva három verőfényes, örömteli és tanulságos napot. Amint konferenciánk címe is jelzi, alapvetően nem a helyzet leírására, a diagnózis pontos megfogalmazására törekedtünk, hanem jobbra a változtatás, a fejlesztés esélyeit latolgattuk, a már többé-kevésbé bevált módszereket kívántuk egymástól eltanulni.

Világosan látjuk az olvasás romló esélyeit (a mozgókép ellenállhatatlan csábítását, a felnőtt-gyerek kapcsolatok beszűkülését, a jó példák ritkulását, a pedagógus-társadalomban zajló kontraszelektív tendenciának következményeit stb.). Tehát nem hangsúlyozhatjuk eléggé, hogy módszertani eszköztárunk meg-